

УДК 006.91

УНІВЕРСАЛЬНА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ ВИГОТОВЛЕННЯ ПРОДУКЦІЇ ЗАДАНОЇ ЯКОСТІ

Р.М. Трищ, д.т.н., професор
Українська інженерно-педагогічна академія

Ключові слова: менеджмент ризику; поле допуску; показник якості; функція щільності; щільність імовірностей; закон розподілу.

Згідно стандарту ISO 31000:2009 «Менеджмент ризику. Принципи та керівні вказівки», ризик - це небезпека, або імовірність зазнати збитку чи шкоди. Для виробників продукції головним збитком та шкодою можна вважати продукцію низької (не бажаної) якості. Так як якість показників продукції може змінюватися, в залежності від вимог споживачів, то існує інтервал (поле допуску), в межах якого повинні знаходитись чисельні значення одиничних показників якості. Якість буде найвища у тому випадку, коли чисельне значення показника якості буде співпадати з бажаним (еталонним) його значенням.

Для оцінювання ризику виготовлення низькоякісної продукції виробником, враховуючи поняття ризику, пропонується визначення імовірності попадання показника якості продукції в заданий інтервал оцінювання, який кожен виробник задає самостійно, в залежності від вимог споживача.

Нехай випадкова величина X розсіювання показника якості будь-якого виробу підпорядкована нормальному закону розподілу і пов'язана з випадковою величиною Y залежністю $Y = F(X)$:

$$F(x) = \begin{cases} 0 & x_i \leq x_{imin} \\ \left[\frac{x_i - x_{imin}}{x_{imax} - x_{imin}} \right]^k & x_{imin} < x_i < x_{imax} \\ 1 & x_i \geq x_{imax} \end{cases}, \quad (1)$$

де x_i – оцінене значення показника якості; x_{imin} – мінімально-допустиме значення показника якості; x_{imax} – максимально-допустиме значення показника якості; k – показник ступеня (параметр форми). Знайдемо щільність ймовірностей випадкової величини Y .

Якщо випадкова величина розсіювання показника якості будь-якого виробу X підпорядкована нормальному закону розподілу з функцією щільності:

$$f(x) = \frac{1}{\sigma_x \sqrt{2\pi}} e^{-\frac{(x-m_x)^2}{2\sigma_x^2}},$$

то функція щільності ймовірностей $q(y)$ випадкової величини y матиме такий вигляд:

$$q(y) = \left| \frac{x_{imax} - x_{imin}}{ky^{1-\frac{1}{k}}} \right| \frac{1}{\sqrt{2\pi}\sigma_x} e^{-\frac{\left[y^{\frac{1}{k}}(x_{imax} - x_{imin}) + x_{imin} - m_x \right]^2}{2\sigma_x^2}}, \quad (2)$$

де m_x – математичне сподівання значень показника якості; σ_x – середнє відхилення значень показника якості.

Графік функції щільності (2) ймовірності $q(y)$ випадкової величини y , у випадку, коли параметри мають такі значення: $x_{min} = 0$; $x_{max} = 5$; $m_x = 2,5$; $\sigma_x = 0,8$ при різних параметрах форми ($k = 1; 2; 3$) залежності (1) показано на рисунку 1.

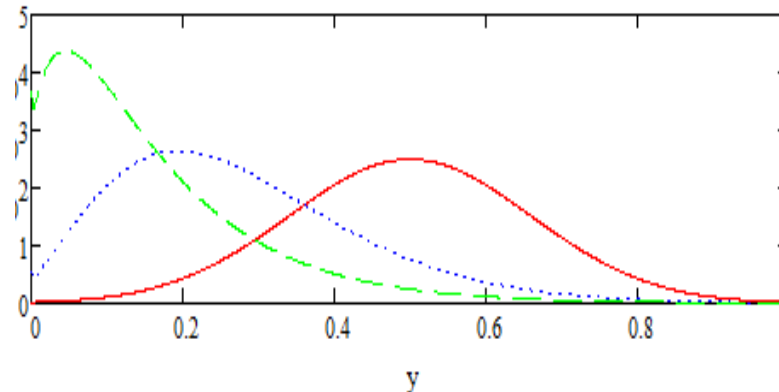

Рисунок 1 - Графік функції щільності (2) ймовірності $q(y)$ випадкової величини y .

З рисунків видно, що функція щільності (2) має параметр форми, який задається експертами. Із зміною параметру форми k змінюються ймовірності попадання оцінки показника якості виробу в заданий інтервал. Тобто змінюється ризик небажаної якості виробу.

Якщо відома функція щільності ймовірностей для випадкової величини Y , то можна вирішити ряд практичних завдань, зокрема знайти ймовірність того, що значення випадкової величини Y потрапляє в певний проміжок ($c - d$). Для цього необхідно обчислити інтеграл:

$$P(c < y < d) = \int_c^d q(y) dy.$$

Отже, знаючи закон розподілу одиничних показників якості виробів і знаючи залежність їх оцінок на безрозмірній шкалі, можна вирішувати практичні завдання з визначення ймовірності попадання оцінок показників якості в заданий інтервал оцінювання, тобто визначення ризик небажаної якості. Весь процес оцінювання ризиків складається з декількох підпроцесів, а саме: вимірювання показників якості; отримання оцінок на безрозмірній шкалі, застосовуючи залежність (1); отримання функції щільності (2); визначення ймовірностей попадання показника якості в інтервал оцінювання.

Така ідея має практичне значення для оцінювання якості технологічних процесів, адже в результаті проведення не складних розрахунків отримуємо універсальну систему оцінювання ризиків в залежності від вимог до якості продукції від споживачів. Універсальність системи оцінювання підтверджується тим, що її можна застосовувати для об'єктів кваліметрії різної природи (продукції, процесів, систем).

Список використаних джерел

1. Тріщ Р.М. Метод визначення закону розподілу показників якості виробів як випадкової величини // Системи управління, навігації та зв'язку. Збірник наукових праць. – Полтава : ПНТУ, 2019. – Т1 (53). – С. 99 – 102.